
Memento mori

GJESTESKRIBENT

ARNE HUGO STØLAN

lyriker og litteraturkritiker

La oss spole filmen tredve år tilbake, til et lite sykehjem i Norge et sted, og til de siste minuttene i en kvinnes liv. De minuttene da hun viste meg at det å dø er en kunst. La oss kalle henne Gudrun.

Foto: Renate Torseth

Men først noen ord om Gudrun selv: En oppegående og livsglad dame i begynnelsen av åttiårene, stillferdig på en lun og deltakende måte. En kunstnersjel med et kontemplativt blikk på hverdagens gleder og plager og på livet i sin alminnelighet. Hun kunne fortsatt sette seg til pianoet og klimpre på Thommessens valser eller Chopins etyder med lange, litt skjelvende fingre, mens hun nynet til.

Hun hadde sunget i kor i mange år. Men det var billedkunsten som sto henne aller nærmest. Det var ved skrivebordsstaffeliet med penselen og akvarellfargene hun trivdes aller best. Hun hadde rigget seg godt til på enerommet og gjort det til sitt eget atelier og verksted. Veggene var fylt opp med reproduksjoner av malerier hun hadde likt og beundret gjennom livet.

Gudrun var fysisk og psykisk blant de friskeste på hjemmet, men hørsel og syn hadde avtatt noe med årene. Hun våknet alltid tidlig og gledet seg til å stå opp.

Hun hadde en egenartet, litt glidende måte å bevege seg på – det kom kanskje av usikkerhet knyttet til syn og sanser – men dette særtrekket gjorde henne ekstra sjarmerende og spesiell i mine øyne. Det var som om hun følte seg fram med en form for varsomhet og aktpågivenhet i en uoversiktlig verden full av «merkelige» gjenstander og ting.

Hun elsket å legge seg tidlig. Når jeg kom inn med øyendråpene ved 20-tiden, lå hun som regel under dynen allerede. Da måtte jeg være påpasselig med å slukke alle lys, om hun ikke hadde gjort det selv; lyset på badet, taklyset på rommet og det lille lyset over sengen.

Hun likte å få ballet dynen godt inntil seg. Da kroet hun seg sammen, og jeg kunne merke at hun koste seg. Når jeg fylte vannglasset hennes og dro for gardinene, pleide hun på en egen lystfylt måte å si: «Jeg vil ha det mørkt! Helt mørkt!» Jeg syntes det var både fascinerende og litt merkelig.

I sitt yrkesaktive liv hadde hun vært sekretær. Hun snakket lite om sine erfaringer fra arbeidslivet.

Jeg kan ikke huske om hun noen gang fikk besøk av venner eller pårørende den tiden hun var hos oss. Men jeg kan huske utstillingsåpningene hennes, vernissasjene på avdelingen. Da gikk hun fornøyd omkring med den gule stråhatten på hodet. Kunstnerhatten. Hun nøt nok å være midtpunktet. Hun nøt også champagnen, som alltid var «on the house» ved disse anledningene.

Denne ettermiddagen tidlig i oktober så jeg ikke noe til Gudrun da pasientene og de ansatte begynte å sette fram kveldsmaten. Jeg gikk inn til henne. Hun virket litt uklar, flyttet på gjenstander, flakket omkring mellom arbeidsbordet, nattbordet, badet, kommoden foran vinduet. Jeg fortalte henne at de andre var på kjøkkenet, hun kunne kanskje fortsette arbeidet etterpå?

Men jeg syntes ikke jeg fikk ordentlig kontakt med henne.

Da vi skulle begynne å spise, var hun ennå ikke kommet. Forsiktig åpnet jeg døren inn til rommet. Der drev hun på som før med sine uklare gjøremål. Hun hadde fått en hektisk rødme i kinnene, så jeg tenkte hun kanskje begynte å bli syk. Kanskje vi skulle sjekke temperaturen hennes. Det kunne være hun brygget på en forkjølelse eller influensa.

Plutselig stopper hun opp, ser langt ut i luften og sier: «Å, jeg skal dø! Jeg skal dø! Jeg må skynde meg! Skynde meg!». Jeg tolker dette som et lett hysterisk anfall og sier at hun ikke trenger være engstelig, vi har god tid, ingen grunn til bekymring. Men Gudrun stiller seg opp ved lenestolen, og nå begynner hun å kle av seg; jakken, blusen, bh-en. Ivrig og bestemt bretter hun hvert plagg sammen og legger dem pent i stolen. Så setter hun seg på sengekanten, vrir av seg buksene og legger dem oppå de andre klærne. Jeg forstår ikke hva som skjer, så jeg sier bare: «Neimen Gudrun, du trenger jo ikke kle av deg ennå?» Iført bare den hvite trusen legger hun seg i sengen, korser armene over brystet, fester blikket på et ufokusert punkt langt, langt borte, gjør en dyp innånding, puster ut – og dør. Mens jeg sitter lettere sjokkert på sengekanten og holder henne i hånden.

Gjennom mange år har jeg tenkt på at Gudruns bortgang var en zenmester verdig. Hun visste noe om kunsten å dø. Det siste hun gjorde var å gi meg en livsvarig «teaching» i denne vanskelige kunsten. En belæring.

Ikke nok med det. Hun ga meg den gratis.

Publisert: 8. januar 2018. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.17.0955

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2025. Lastet ned fra tidsskriftet.no 20. desember 2025.